

Střípky krajinného rázu – zámek a park Vrchotovy Janovice

Text a foto Dana Prokopová a Barbora Modrá

Historie zámku Vrchotovy Janovice

Na jihozápadě od Benešova se nachází Vrchotovy Janovice. Vesnice má v současné době asi 900 obyvatel. Je známa především díky zámku a přilehlému parku. V místě zámku stávala v první polovině 13. století gotická tvrz s vodním příkopem patřící pánům z Janovic. V 16. století došlo k renesanční přestavbě pro pány z Říčan. V reprezentační sídlo votické větve hrabat z Vrtby se proměnila v 18. století. V roce 1766 František Antonín Vrtba nechal tvrz upravit v pozdně barokním stylu. Dalšími majiteli byla hrabata Vratislavové z Mitrovic. Po roce 1858 došlo ke konečné úpravě zámku ve stylu romantické gotiky. V této podobě je zámek zachován. Poslední rozsáhlejší opravy proběhly v roce 2007. Z původní gotické tvrže zůstaly zachovány valené sklepy a gotické portály.

Nejznámější období v historii zámku začalo v roce 1879, kdy celé panství přešlo do vlastnictví rodu Nádherných, rytířů z Borutína. Poslední majitelkou panství byla baronka Sidonie Nádherná. Na počátku 20. století se zámek stal místem zastavení řady osobností z různých uměleckých oborů na pozvání paní baronky. Do historie Vrchotových Janovic se nejvýrazněji zapsali Reiner Maria Rilke a Karl Kraus. Sidonie Nádherná zámek poprvé opustila za 2. světové války, kdy byla obec vystěhována z důvodu vybudování německého vojenského cvičiště. V místě byl zřízen koncentrační tábor, kterým prošlo 3000 vězňů. V roce 1949 byl zámek vyvlastněn a znárodněn. Baronka Sidonie byla donucena k emigraci do Anglie, kde zemřela roku 1950. Až v roce 1999 byly uloženy její pozůstatky v zámeckém parku na rodinném hřbitůvku.

Po roce 1950 byl zámek využíván jako sklad textilu, později pro sbírky okresního archivu. Ke konci 50. let 20. století přešel zámek pod správu Národního muzea v Praze, v jehož vlastnictví je dodnes. Poprvé byl zpřístupněn veřejnosti v roce 1987. K vidění, kromě historie zámku, jsou expozice: „Společnost v Čechách v 19. století“, „České zvonařství“ a „Rilke, Kraus a Vrchotovy Janovice“.

Počátky a rozvoj anglického parku

Na přelomu 17. a 18. století začal vznikat u zámku malebný přírodně krajinářský park. Na zahradu, která byla původně kolem tvrze, navázala její barokní úprava a na konci 18. století vznikl romantický park. Mapa stabilního katastru z roku 1840 dokazuje, že velká část parku už tehdy byla sadovnický upravená. Existoval tu vodní systém a stavby typické pro zámecké parky jako například čínská bažantnice a skleník. V první polovině 19. století byla při přestavbě zámku založena základní podoba parku včetně prvních terénních úprav. Tato podoba je dodržována i v současné době.

Za rodiny Nádherných vypracoval návrhy zahradních úprav architekt Eduard Fiala. Zakomponoval do parku zámecký rybník a navrhl úpravu centrální louky. Velmi významnou úlohu hrál známý zahradní architekt a dendrolog Camillo Schneider, který zpracoval návrh podoby schodů pod zámek a rodinného hřbitůvku. Pro své dendrologické bohatství býval park nazýván „malými Průhonicemi“. Největší úhony doznal v době 2. světové války. Plocha postupně zarůstala plevelem a ztrácel se její výjimečný charakter. První záchranné zásahy byly prováděny v letech 1958 až 1961. Záchranné práce pokračují i v současnosti. Park je komponován jako park anglického stylu, kde vzácné dřeviny prorůstají volnou přírodou a upraveny jsou pouze malé partie plochy. Současná rozloha je 17 ha.

Současná podoba parku

Hlavní vstup do parku byl původně od příjezdové cesty k zámku, která byla a dodnes je lemována lipovou alejí. Panstvo projelo alejí a pokračovalo k zámku cestou přes park. Dnes je tento vchod ve špatném stavu a používá se pouze pro technické účely. Hlavní vstup je u zámku.

Hned po vstupu se návštěvník nachází v ústřední části parku s největším z rybníků „*Za Vraty*“. Vedle rybníka je louka Karla Krause, pojmenovaná po významném hostu. Nedaleko stojí kamenný stůl Jana Nádherného. V této části se nalézají nejkrásnější barevné kompozice dřevin celého parku.

Jižní část parku je koncipována jako les s protékajícím Janovickým potokem s mnoha útulnými zákoutími. Největší estetický efekt má část na jaře, kdy břehy potoka zdobí jarní květena. Zámeckého hosta připomíná cesta R. M. Rilkeho. Po posledním z mužských majitelů Karlu Nádherném je pojmenována kamenná lavice sloužící k odpočinku.

Pozoruhodný je malý rodinný hřbitov s náhrobky posledních majitelů panství rodu Nádherných, Karla Nádherného s chotí a dětmi včetně nejznámější Sidonie. Zvláštností jsou sousedící hroby, které patří zvířecím miláčkům rodiny (psi a koně).

Směrem na východ leží další dva malé rybníčky „Lesní“ a „Suchý“. Oba tvoří samostatné, uzavřené kompozice. Velký volný prostor typický pro krajinářské parky představuje východní louka. Severní část parku je tvořena menšími uzavřenějšími zákoutími. Hned za zámkem se nachází kamenný stůl pojmenovaný po K. Krausovi. Za pozornost stojí stopy po tzv. novém skleníku.

Dendrologické zastoupení parku je velmi bohaté. Nejpozoruhodnějším jehličnatým stromem je jalovec viržinský, 9 m vysoký. Dále se zde nacházejí pěkné exempláře jedlovce kanadského, zeravu obrovského, skupiny tisů a rododendronů. Listnaté stromy jsou zastoupeny hojněji. Tvoří barevné kompozice díky svému habitu, barevnosti,

tvarů listů, kůry a plodů, které působí na návštěvníky parku po celý rok. K vidění jsou pestrolistý platan, převislý habr, jedlý kaštanovník, stříhanolistý buk, tulipánovník, sloupovitý dub letní a další.

Zámek i park jsou jedním z prvků krajinného rázu regionu. Pouze pravidelné úpravy a údržba zachovají pohádkové prostředí lákající další a další návštěvníky k prohlídkám nebo jen krátkým procházkám.

Zdroje:

Hieke, K.: *Dřeviny českých a moravských zámeckých parků*, SZN Praha, 1984.

Čadilová, O.: *Vrchotovy Janovice*, MAROLI Praha, 2001.

<http://mesta.obce.cz/vrchotovy-janovice/>

<http://ceskasibir.cz/vrchotovyjanovice.php>

http://www.nm.cz/sluzby-detail.php?f_id=17